
ДА ЛИ БИРАЧИ ЕКОНОМСКИ ГЛАСАЈУ – СРБИЈА, ХРВАТСКА, ЦРНА ГОРА?

УДК 324:338.2(497.11)(497.5(497.16)

DOI: <https://doi.org/10.22182/ajp.712017.2>

?Оригинални научни рад

Бобан Стојановић

Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

С а ж е т а к

Рад представља наставак претходног истраживања на тему економског гласања у Србији. У раду испитујемо мотиве изборне одлуке бирача када гласају на изборима. Односно, питамо се да ли бирачи у Србији, Хрватској и Црној Гори економски гласају? Економско гласање претпоставља да бирачи доносе одлуке на основу резултата економских политика. У раду користимо пет показатеља на основу којих меримо резултате економских политика. У Хрватској и Црној Гори истражујемо претходна три изборна циклуса, док у Србији истражујемо последњи изборни циклус што представља наставак претходног истраживања. Након анализе економских показатеља и резултата избора долазимо до закључка да бирачи у Хрватској и Црној Гори гласају економски, за разлику од бирача у Србији.

Кључне речи: гласање, економско гласање, економске политике, резултати избора, бирачка одлука

1. Увод

овај рад се надовезује на претходно истраживања које смо радили¹⁾, који је концепт економског гласања приказао на студији случаја Републике Србије. У овом раду концепт економског гласања истражујемо путем компаративне анализе три земље у региону са сличним политичким системима. У другом поглављу представљамо концепт економског гласања и хипотезу Белена Берера према којој партије на власти губе гласове на наредним изборима у зависности од исхода економских политика. У трећем поглављу представљамо методологију истраживања, односно зашто смо изабрали баш ове две земље да компарирамо са Републиком Србијом, као и индикаторе путем којих меримо исходе економских политика. У четвртном поглављу представљамо резултате истраживања у ове три земље.

2. Економско гласање и избори

Економско гласање се сматра тематским гласањем. Прецизније речено, економско гласање представља избор бирача на изборима у односу на исходе економских политика и предлога економских политика које партије нуде бирачима на изборима. „Политиколози су се одавно питали како економски услови утичу на изборне резултате“.²⁾ Односно, често се поставља питање који све фактори утичу на изборну одлуку бирача и да ли су економски услови, како на државном нивоу, тако и на индивидуалном, пресудни приликом доношења одлуке при гласању?

Економско гласање се сматра рационалним избором бирача у изборном понашању. „Рационалан је онај бирач, који излази на изборе и гласа за партију или кандидата за које верује, на основу прорачуна, да ће му донети више погодности и (материјалне) користи, уколико дођу на власт.“³⁾ Економско гласање је облик *policy*

1) Boban Stojanović, „Da li birači u Srbiji „ekonomski“ glasaju?“, *Politički život*, br. 11, Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka, Beograd, 2014, str. 73 – 85.

2) Joshua A. Tucker, *Regional Economic Voting: Russia, Poland, Hungary, Slovakia, and The Czech Republic, 1990 – 1999.*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006. p. 4

3) Zoran Stojiljković, “Izborna odluka”, u: *Zašto glasam, kako glasam, ako uopšte glasam* (Ur. Zoran Stojiljković), Fondacija Friedrich Ebert, Beograd, 2012, str. 27

гласања, односно гласања у односу на једну тему јавних политика. Економско гласање претпоставља да бирачи умеју да препознају релевантне политичке (економске) исходе и да процењују одговорност доносиоца одлука на изборима, награђујући или кажњавајући их.⁴⁾

“Економско гласање је инструменталан чин. Идеалтипски, бирачко тело кроз гласање изражава своје преференције у односу на управљање економијом као најважнијом облашћу унутрашње политике. Бирачи процењују актуелну власт у односу на исходе економских политика као што су инфлација, незапосленост, привредни раст, вредност националне валуте, итд.”⁵⁾ Под економским гласањем се подразумевају два нивоа на основу којих бирачи доносе одлуке. Са једне стране, то су резултати/исходи економских политика владе и њихови програми за будућност, а са друге стране предлози економских политика које нуде опозиционе партије. „Поједностављено речено, бирачи гласају за оне изборне актере за које верују да ће донети најбоље економске резултате (раст животног стандарда).”⁶⁾

Међутим, за потребе овог истраживања се ослањамо само на први ниво концепта економског гласања – резултате/исходе владе у економским политикама. Други ниво избора за бираче који представљају предлози економских политика није релевантан за истраживање јер су изборне кампање ретко засноване на суштински конкретним предлозима јавних политика. Партијски програми који представљају скуп предложених јавних политика за изборе би требало да одреде позицију партије на изборима и да бирачи гласају на основу партијских програма које партије предлажу⁷⁾ али посебно у неконсолидованим демократијама то често није случај. „Глас бирача се своди на глас за партију и питање јавних политика које лидери и партије презентују јавности у време изборног

4) Видети више у: Harvey D. Palmer; Guy D. Whitten, „Economics, Politics, and the Cost of Ruling in Advanced Industrial Democracies: How Much Does Context Matter?” in: *Economic Voting*, (Eds. Han Dorussen, Michael Taylor), Routledge, New York and London, 2002, p. 66

5) Han Dorussen; Harvey D. Palmer, “The Context of Economic Voting: An Introduction”, in: *Economic Voting*, (Eds. Han Dorussen, Michael Taylor), Routledge, New York and London, 2002, p. 1

6) Boban Stojanović, „Da li birači u Srbiji „ekonomski“ glasaju?”, *Politički život*, br. 11, Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka, Beograd, 2014, str. 75

7) Hans-Dieter Klingemann et al, *Mapping Policy Preferences II Estimates for Parties, Electors, and Governments in Eastern Europe, European Union, and OECD 1990–2003*, Oxford University Press, Oxford, 2006, p. 4

периода (изборне кампање) није фактор који доминантно утиче на одлуку бирача.⁸⁾ Потврду тога да се изборне кампање не заснивају на довољно развијеним предлозима јавних политика (економских политика) имамо у неколико истраживања која су рађена у вези са изборима у Србији.⁹⁾

Уместо тога, у овом компаративном истраживању се бавимо само исходима економских политика, односно истражујемо да ли бирачи на изборима воде рачуна о исходима економских политика. У овом раду ћемо тестирати хипотезу Белена Барера да партије на власти губе гласове на наредним изборима на основу исхода јавних политика под њиховим мандатом, односно на основу резултата економских политика и испитујемо да ли бирачи у Србији, Хрватској и Црној Гори гласају економски. Бареро истражује да ли партије у влади губе или добијају гласове на основу политичких исхода под њиховим мандатом.¹⁰⁾

“Бареро се ослања на претходне радове са истом и сличним темама, а сви радови обухватају анализу 83 демократије у

-
- 8) Бобан, Стојановић, „Партијски предлози јавних политика на изборима 2014. године“, у: *Избори у Србији 2014. године: Политичка рокада* (Ур. Милан Јовановић; Душан Вучићевић), Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 182
- 9) Видети више: - Dušan Spasojević, “Socio-ekonomske teme u izbornoj kampanji 2012.”, у: *Javne politike u izbornoj ponudi: Izbori i formiranje vlasti u Srbiji 2012. godine* (Ur. Zoran Stojiljković; Gordana Pilipović), Konrad Adenauer fondacija, Beograd, 2012.str. 51 – 72. - Dušan Spasojević; Boban Stojanović, “Ekonomске i социјалне политике u izbornoj kampanji 2014.”, у: *Izborne ponude i rezultati – evropski izbori i izbori u Srbiji 2014. godine*, (Ur. Zoran Stojiljković, Gordana Pilipović, Dušan Spasojević), Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka i Konrad Adenauer fondacija, Beograd, 2014.str. 45 – 62.
- Душан Павловић, Иван Станојевић, “Понуда економских политика у изборној кампањи 2014. године”, у: *Избори у Србији 2014. године: Политичка рокада* (Ур. Милан Јовановић; Душан Вучићевић), Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 161 – 176.
- Бобан, Стојановић, „Партијски предлози јавних политика на изборима 2014. Године“, у: *Избори у Србији 2014. године: Политичка рокада* (Ур. Милан Јовановић; Душан Вучићевић), Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 177 – 201.
- Boban Stojanović, „Socioekonomske teme u kampanji 2016. godine“, у: *Stranke i javne politike: izbori u Srbiji 2016. godine* (Ur. Zoran Stojiljković, Gordana Pilipović), Konrad Adenauer fondacija, Beograd, 2017, str. 69 – 100.
- 10) Видети више: Belen Barreiro, „Explaining the Electoral Performance of Incumbents in Democracies“, in: *Controlling Governments: Voters, Institutions, and Accountability* (Eds. Jose Maravall, Ignacio Sanchez-Cuenca), Cambridge University Press, Cambridge, 2008, pp. 17 – 40.

периоду од 1950. до 1999. године. Рад се заснива на принципу „економског гласања“ и исхода економских политика. Аутор је у анализу ушао знајући могућа ограничења таквих истраживања, али обим података је био довољан да се извуку одређени закључци. Као неке од варијабли које утичу на економско гласање се наводе: бруто домаћи производ (БДП) по глави становника, инфлација, незапосленост, ниво јавне потрошње. Аутор такође уводи и неке „контролне“ варијабле попут постојања спољних фактора или потрошње на образовање и здравство. Као закључке анализе 83 демократије у периоду од 50 година износи:

1) Партије на власти губе гласове. Највећи губици (изнад 20% гласова) настају у ванредним ситуацијама у земљама нових демократија и слабог економског развоја;

2) Бирачи заиста воде рачуна о исходима економских политика;

3) Што партија има више посланика то губи више гласова. У Србији би се то могло превести на начин да највећа партија у коалиционој влади губи највише гласова јер грађани њу виде као одговорну;

4) Владајуће партије у slabим (новим) демократијама губе више бирача него оне у консолидованим и богатијим демократијама.

Аутор наводи да је просечан губитак у процентима гласова око 8,3%, а на примерима екстремних губљења гласова, партије на власти губиле су преко 20% гласова, па чак и до 50%.¹¹⁾

3. Методологија компаративног истраживања

Циљ истраживања јесте да упоредимо економске показатеље са резултатима избора, односно да утврдимо да ли су бирачи били вођени економском логиком гласања. Прво представљамо зашто смо у истраживање узели ове три земље, а након тога представљамо индикаторе помоћу којих меримо економске перформансе сваке од држава. Кључна методолошка одредница јесте да се

11) Belen Barreiro, 2008 према: Boban Stojanović, „Da li birači u Srbiji „ekonomski“ glasaju?“, *Politički život*, br. 11, Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka, Beograd, 2014, str. 76

истраживање бави упоређивањем економских показатеља земље у време мандата владе и резултате које су на изборима оствариле партије које су биле у влади. На тај начин можемо да изводимо закључке да ли су бирачи гласали на основу резултата/исхода економских политика за време трајања мандата владе.

За ово компаративно истраживање су изабране две земље које имају сличан политички систем као Србија, као и заједничку историју. Све три земље имају непосредно изабраног председника републике који се бира на пет година уз максимум од два мандата. Такође, све три земље имају једнодомни парламент који бира владу. Посланици имају мандат који траје четири године. Све три земље су биле део некадашње комунистичке Југославије. Према томе, с обзиром да ово истраживање представља надградњу истраживања економског гласања у Србији, ове две посткомунистичке земље су најбоље за компарацију концепта економског гласања. Једино ограничење приликом компарације концепта економског гласања имамо у изборном систему у ове три земље. У све три земље имамо пропорционални изборни систем, али са различитим бројем изборних јединица (Србија – 1; Хрватска – 12, Црна Гора – 2). Због тога је тешко поредити економско гласање према самом броју гласова које партије добијају/губе на изборима, тако да ћемо се у истраживању водити искључиво бројем освојених/изгубљених мандата.

Када се ради о економским индикаторима за потребе овог рада користићемо: 1) инфлација, 2) годишњи раст БДП-а, 3) незапосленост, 4) јавни дуг, 5) просечну месечну зараду. Битна напомена је да се у различитим земљама различито мере и бележе одређене варијабле, с тога има разлика у рачунању, али то не утиче на упоређивање економских показатеља и резултата избора.

4. Економски показатељи и резултати избори

У овом поглављу дефинишемо временске оквири истраживања у појединачним државама, приказујемо економске показатеље и резултате на изборима партија које су биле у владама и анализирамо да ли су бирачи гласали економски.

4.1. Република Хрватска

Када истражујемо Републику Хрватску прво морамо да дефинишемо временске оквири којима се бавимо. Три временска оквира која истражујемо су 2003. – 2007. година, 2007. – 2011. година и 2011. – 2015. година.

1. Влада Иве Санадера и избори 2007. године

Иво Санадер (ХДЗ) је био премијер Владе Републике Хрватске у периоду од 2003. до 2007. године. Владу су чинили искључиво министри из редова ХДЗ-а, међутим ХДЗ је подршку за формирање владе добио од коалиције ХСЛС-ДЦ, као и од ХСС и ХСУ-а. Економски резултати ове владе су према индикаторима следећи:

Табела 1. Економски показатељи у Хрватској у периоду 2003. – 2007.

Година	Инфлација (у %) ¹²	Раст БДП (у %) ¹³	Незапосленост (у %) ¹⁴	Јавни дуг (% БДП) ¹⁵	Зарада (реални раст у %) ¹⁶
2002.	1,7	5,2	22,3	44	3,4
2003.	1,8	5,6	19,1	44,5	4
2004.	2,1	4,1	18	46,5	3,8
2005.	3,3	4,2	17,9	46,9	1,4
2006.	3,2	4,8	16,6	43,5	2,1
2007.	2,9	5,2	14,8	41,8	1,9

Након прегледа економских индикатора, поредимо резултате избора 2003. године и резултате избора 2007. године када се завршио мандат Владе Иве Санадера.

12) Извор података: Исто: Хрватска народна банка <http://www.hnb.hr> (приступљено: 12.03.2017.)

13) Извор података: Исто

14) Извор података: Исто

15) Извор података: Исто

16) Реална стопа зарада, Извор података: Исто

Табела 2. Упоредни приказ избора у Хрватској 2003. и избора 2007. године¹⁷⁾

Избори 2003.		Избори 2007.	
Изборни актери	Број мандата	Изборни актери	Број мандата
ХДЗ	66	ХДЗ	66
ХСЛС - ДЦ	3	ХСЛС - ХСС	8
ХСС	10	ДЦ	0
ХСУ	3	ХСУ	1

Када погледамо економске показатеље владе Иве Санадера долазимо до следећих закључака. Инфлација није прелазила 3,3%, са друге стране БДП је константно растао уз стопе између 4,1 до 5,6% што се може окарактерисати као снажан раст. Такође, незапосленост је константно опадала и за време мандата владе Иве Санадера је смањена за 1/3. Што се тиче јавног дуга, он је у првим годинама мандата растао, међутим на крају мандата ове владе је био нижи у односу на затечено стање. Што се тиче реалног раста плата оне су расле, не у великом проценту, од 1,9% до 3,8%. Као што видимо, Република Хрватска је у овом периоду бележила економски раст и имала позитивне економске показатеље.

Када посматрамо резултате избора 2007. године видећемо да су актери који су били у влади, или су је подржавали, задржали сличан број мандата. ХДЗ је освојио идентичан број мандата, док су партије које су подржавале владу изгубиле део мандата. ХСЛС и ХСС су заједно имале 2003. године на одвојеним листама 12 мандата, док су након избора 2007. након заједничког изласка на изборе на истој листи освојиле 8 мандата. ХСУ је пао са 3 на 1 мандат.

Овакви економски показатељи и резултати избора 2007. године показују да су бирачи водили рачуна о економским показатељима и да нису ускратили подршку партији на власти (ХДЗ). Према томе, закључак је да су бирачи водили рачуна о исходима економских политика и да су дали прилику влади да обнови свој мандат.

17) Извор података: Државно изборно повјереништво Републике Хрватске <http://www.izbori.hr/ws/index.html> (приступљено: 12.03.2017.)

2. Владе Иве Санадера и Јадранке Косор и избори 2011. године

Иво Санадер (ХДЗ) је био премијер Владе Републике Хрватске и у периоду од 2008. до 01. јула 2009. године када је поднео оставку на место премијера. Од 2009. до избора 2011. године, премијерка је била Јадранка Косор (ХДЗ). Обе владе су биле коалиционе, уз ХДЗ у влади су били ХСЛС, ХСС, СДСС уз подршку ХСУ-а. Економски резултати ове владе су према индикаторима следећи:

Табела 3. Економски показатељи у Хрватској у периоду 2008. – 2011.

Година	Инфлација (у %)	Раст БДП (у %)	Незапосленост (у %)	Јавни дуг (% БДП)	Зарада (реални раст у %)
2008.	6,1	2,1	13,2	43	1,1
2009.	2,4	- 7,4	14,9	52,2	-1
2010.	1,1	- 1,7	17,4	61,7	-1
2011.	2,3	- 0,3	17,8	66,7	1.5

Након прегледа економских индикатора, поредимо резултате избора 2007. године и резултате избора 2011. године када се завршио мандат Владе Јадранке Косор.

Табела 4. Упоредни приказ избора у Хрватској 2007. и избора 2011. године

Избори 2007.		Избори 2011.	
Изборни актери	Број мандата	Изборни актери	Број мандата
ХДЗ	66	ХДЗ	30
ХСЛС - ХСС	8	ХСЛС	0
ХСУ	1	ХСС	1
СДСС	3	СДСС	3

Када погледамо економске показатеље владе које су предводили лидери ХДЗ-а у периоду од 2008. године до избора 2011. године, Иве Санадера и Јадранке Косор, видећемо да су економски показатељи у опадању. Инфлација је у првој години мандата скочила на рекордних 6,1%, а БДП је био у позитивном расту само 2008. године. Након тога, БДП негативно расте, у 2009. години чак иде на минус 7,4%, а тренд негативног раста се наставља све до избора

2011. године. Незапосленост у овом периоду је расла и на крају мандата владе Јадранке Косор је нарасла до 17,8%. Јавни дуг је у овом периоду скочио са 43% БДП-а до 66,7% БДП-а, док је реалан раст плата у 2009. и 2010. години био негативан.

Са друге стране, резултати избора 2011. године су такви да је ХДЗ изгубио више од половине мандата. Од 66 мандата на изборима 2007. године до само 30 мандата на изборима 2011. године. ХСЛС и ХСС су заједничком листом на изборима 2007. године освојиле 8 мандата, а 2011. године на одвојеним листама само један мандат. СДСС је задржала исти број мандата, али пре свега треба имати у виду изборни систем и гарантована места за српску националну мањину. Имајући у виду економске показатеље у овом периоду, као и резултате избора, закључак је да су бирачи на изборима 2011. године гласали економски и да су казнили партије на власти за лоше исходе економских политика.

3. Влада Зорана Милановића и избори 2015. године

Зоран Милановић (СДП) је био премијер Владе Републике Хрватске у периоду од 2011. до почетка 2016. године. Ова Влада је била коалициона, уз СДП у влади су били ХНС - ЛД и ИДС. Економски резултати ове владе су према индикаторима следећи:

Табела 5. Економски показатељи у Хрватској у периоду 2011. – 2015.

Година	Инфлација (у %)	Раст БДП (у %)	Незапосленост (у %)	Јавни дуг (% БДП)	Зарада (реални раст у %)
2011.	2,3	- 0,3	17,8	66,7	1.5
2012.	3,4	-2,2	15,9	70,7	0,1
2013.	2,2	-1,1	17,3	82,2	0,2
2014.	- 0,2	-0,5	17,3	86,6	0,1
2015.	- 0,5	1,6	16,3	86,7	0,3

Након прегледа економских индикатора, поредимо резултате избора 2011. године и резултате избора 2015. године када се завршио мандат Владе Зорана Милановића

Табела 6. Упоредни приказ избора у Хрватској 2011. и избора 2015. године

Избори 2011.		Избори 2015.	
Изборни актери	Број мандата	Изборни актери	Број мандата
СДП – ХНС – ЛД – ИДС - ХСУ	80	СДП, ХНС, ХСУ, Хрватски лабуристи – странка рада, А – ХСС, ЗС	56

Када погледамо економске показатеље владе које је предводио Зоран Милановић у периоду 2011. – 2015. година, видећемо да су економски показатељи у опадању или стагнирању. Инфлација је у прве три године мандата расла, па кренула незнатно да опада, а БДП је био у позитивном расту само 2015. године. Пре тога раст БДП је био негативан што је утицало да проценат јавног дуга у БДП-у скочи са 66,7% на 86,7% за пет година. Незапосленост у овом периоду је минимално смањена, док је реалан раст плата био занемарљив.

Са друге стране, резултати избора 2015. године су такви да је коалиција окупљена око СДП-а која је и проширена у односу на 2011. годину изгубила готово 1/3 мандата. Од 80 мандата на изборима 2011. године на само 56 мандата на изборима 2015. године. Имајући у виду економске показатеље у овом периоду, као и резултате избора, закључак је да су бирачи на изборима 2015. године гласали економски и да су казнили партије на власти за лоше исходе економских политика.

Посматрајући економске индикаторе у сва три временска оквира, периоде од 2003. до 2007. године, као и од 2008. године до 2011. године и од 2011. до 2015. године, као и резултате избора након истека мандата влада, више је него јасно да бирачи у Републици Хрватској гласају економски и да су у време избора 2007. године позитивно гледали на резултате економских политика владе и дали подршку тој влади. Исто тако, 2011. и 2015. године су на основу лоших резултата економских политика ускратили подршку владајућим партијама и на тај начин потврдили Барерову хипотезу да бирачи воде рачуна о резултатима економских политика.

4.2. Република Црна Гора

Када истражујемо Републику Црну Гору прво морамо да дефинишемо временске оквири којима се бавимо. Три временска оквира која истражујемо су 2006. – 2009. година, 2009. – 2012. година и 2012. – 2016. година.

1. Владе Жељка Штурановића и Мила Ђукановића и избори 2009. године

Након што је Црна Гора постала самостална држава 2006. године одржани су избори. Први премијер Владе Црне Горе је био Жељко Штурановић (ДПС) у периоду од 2006. до јануара 2008. године када је поднео оставку због здравствених проблема. Њега је наследио Мило Ђукановић који је био премијер до избора 2009. године. Владу су чиниле ДПС и СДП које су заједно и изашле на изборе 2006. године у коалицији “Европска Црна Гора”. Економски резултати ове владе су према индикаторима следећи:

Табела 7. Економски показатељи у Црној Гори у периоду 2006. – 2009.

Година	Инфлација (у %) ¹⁸	Раст БДП ¹⁹ (у %)	Незапосленост (број незапослених) ²⁰	Јавни дуг (у милионима евра) ²¹	Зарада (нето у еврима) ²²
2006.	2,8	8,6	43,190	197	282
2007.	7,7	10,7	34,396	275	338
2008.	7,2	6,9	29,535	413	416
2009.	1,5	- 5,7	28,385	440	463

Након прегледа економских индикатора, поредимо резултате избора 2006. године и резултате избора 2009. године када је престао мандат владе Мила Ђукановића.

18) Извор података: Централна банка Црне Горе http://www.cb-cg.org/index.php?mn1=statistika&mn2=realni_sektor (приступљено: 12.03.2017.)

19) Извор података: Исто

20) Извор података: Исто

21) Извор података: Министарство финансија Црне Горе <http://www.mf.gov.me/rubrike/drzavni-dug/130711/Analiza-odrzivosti-javnog-duga.html> (приступљено: 12.03.2017.)

22) Извор података: Централна банка Црне Горе

Табела 8. Упоредни приказ избора у Црној Гори 2006. и избора 2009. године²³⁾

Избори 2006.		Избори 2009.	
Изборни актери	Број мандата	Изборни актери	Број мандата
Европска Црна Гора (ДПС - СДП)	41	Европска Црна Гора (ДПС - СДП)	48

Када погледамо резултате економских политика влада Жељка Штурановића и Мила Ђукановића у периоду између избора 2006. и 2009. године видећемо да је инфлација 2007. године дошла до 7,7%, али се у изборној години спустила на 1,5%. Са друге стране БДП је имао високу стопу раста све до 2009. године када је негативно растао 5,7%. Незапосленост је константно опадала, а просечна нето зарада је расла. Оно што је негативно у овом периоду то јесте раст јавног дуга који се више него удвостручио у овом периоду.

Са друге стране, када погледамо резултате избора и број освојених мандата долазимо до закључка да су бирачи наградили партије на власти. Владајућа коалиција ДПС/СДП је освојила већину места у Парламенту (48 од 81), што је бољи учинак него на изборима 2006. Исходи економских политика се могу оценити као добри и закључак је да су бирачи економски гласали и дали нови мандат коалицији “Европска Црна Гора”.

2. Владе Мила Ђукановића и Игора Лукшића и избори 2012. године

Након избора 2009. године премијер Владе Црне Горе је био Мило Ђукановић (ДПС) у периоду од 2009. до децембра 2010. године када је позицију премијера преузео Игор Лукшић. Обе владе су чиниле ДПС и СДП које су заједно изашле на изборе 2009. године у коалицији “Европска Црна Гора”.

23) Извор података: Vladimir Goati, *Izbori u Srbiji i Crnoj Gori od 1990. do 2013. i u SRJ od 1992. do 2003.*, Centar za slobodne izbore i demokratiju i Nacionalni demokratski institut za međunarodne odnose, Beograd, 2013.

Табела 9. Економски показатељи у Црној Гори
у периоду 2010. – 2012.

Година	Инфлација (у %)	Раст БДП (у %)	Незапосленост (број незапослених)	Јавни дуг (у милионима евра)	Зарада (нето у еврима)
2010	0,8	2,5	31,864	358	479
2011.	3,5	3,2	30,869	420	484
2012.	4,2	- 2,5	30,182	404	487

Након прегледа економских индикатора, поредимо резултате избора 2009. године и резултате избора 2012. године када је престао мандат владе Игора Лукшића.

Табела 10. Упоредни приказ избора у Црној Гори 2009.
и избора 2012. године

Избори 2009.		Избори 2012.	
Изборни актери	Број мандата	Изборни актери	Број мандата
Европска Црна Гора (ДПС - СДП)	48	Европска Црна Гора (ДПС – СДП - ЛПЦГ)	39

Када погледамо резултате економских политика влада Мила Ђукановића и Игора Лукшића у периоду између избора 2009. и 2012. године видећемо да је инфлација расла како су године мандата одмицале и да је у изборној години била највиша - 4,2%. Са друге стране БДП је растао, да би у изборној години био негативан. Незапосленост је стагнирала, а просечна нето зарада је такође била на истом нивоу. Раст јавног дуга је осцилирао, односно прво је јавни дуг смањен, да би се 2011. године повећао, а наредне 2012. године опет смањио.

Са друге стране, када погледамо резултате избора и број освојених мандата долазимо до закључка да су бирачи умерено казнили партије на власти, односно потврдили Барерову хипотезу да партије на власти губе гласове у зависности од исхода економских политика. Мањи број мандата који је коалиција “Европска Црна Гора” освојила ипак није утицао на структуру будуће владе, јер су посланици мањинских партија подржали ову коалицију и са њима формирали коалициону Владу Црне Горе, а за премијера је изабран Мило Ђукановић.

3. Влада Мила Ђукановића и избори 2016. године

Након избора 2012. године премијер Владе Црне Горе је био Мило Ђукановић (ДПС) а Владу су чиниле ДПС и СДП које су заједно изашле на изборе 2012. године у коалицији “Европска Црна Гора” заједно са ЛПЦГ.

Табела 11. Економски показатељи у Црној Гори у периоду 2012. – 2016.²⁴⁾

Година	Инфлација (у %)	Раст БДП (у %)	Незапосленост (број незапослених)	Јавни дуг (у % БДП-а) ²⁴⁾	Зарада (нето у еврима)
2012.	4,2	- 2,5	30,182	53,9	487
2013.	2,2	3,5%	34,514	56,8	486
2014.	- 0,7	1,8%	34,687	54,8	484
2015.	1,7	3,4%	39,991	61,4	489
2016.	0,1	2,4	47,757	61,8	503

Након прегледа економских индикатора, поредимо резултате избора 2012. године и резултате избора 2016. године када је престао мандат владе Мила Ђукановића.

Табела 12. Упоредни приказ избора у Црној Гори 2012. и избора 2016. године

Избори 2012.		Избори 2016.	
Изборни актери	Број мандата	Изборни актери	Број мандата
Европска Црна Гора (ДПС – СДП - ЛПЦГ)	39	ДПС	35
		СДП	4

Када погледамо резултате економских политика влада Мила Ђукановића у периоду између избора 2009. и 2012. године видећемо да је инфлација снажно порасла 2012. године, али је након тога стабилизована. Са друге стране БДП је од изборне године константно био у позитивном расту. Незапосленост је порасла за 17 000 људи у току мандата Владе, а просечна нето зарада је порасла тек неколико процената. Раст јавног дуга је био константан, али с обзиром на трендове у свету није превише порастао и мандат Владе је завршен са 61,8% удела јавног дуга у БДП-у.

24) Извор података: <http://www.tradingeconomics.com/montenegro/government-debt-to-gdp> (приступљено 12.03.2017)

Када погледамо резултате избора и број освојених мандата и економске индикаторе који су такви да се могу пронаћи како позитивне, тако и негативне тенденције, закључак је да су бирачи неутрално (ни позитивно ни негативно) гледали на резултате економских политика. ДПС и СДП су на одвојеним листама освојиле исти број мандата као пре четири године. Број мандата ДПС-а није утицао одлучујуће на структуру будуће владе, јер су посланици мањинских партија подржали ДПС и са њима формирали коалициону Владу Црне Горе, а за премијера је изабран Душко Марковић.

Посматрајући економске индикаторе у ова три временска оквира, периоде од 2006. до 2009. године, као и од 2009. године до 2012. године и од 2012. године до 2016. године као и резултате избора након истека мандата владе, евидентно је да бирачи у Републици Црној Гори гласају економски и да су у време избора 2009. године позитивно гледали на резултате економских политика владе и дали подршку тој влади. Исто тако, 2012. године су на основу нешто лошијих резултата економских политика умањили подршку владајућој предизборној коалицији (ДПС/СДП) приморавајући је тако да формира коалициону владу (са мањинским партијама), као и резултат ДПС-а 2016. године и на тај начин потврдили Барерову хипотезу да бирачи воде рачуна о резултатима економских политика.

4.3. Република Србија

Истраживање које се бави економским гласањем у Републици Србији је утврдило да бирачи у Србији не гласају економски. Истраживање је обухватило три временска оквира: 2003. – 2007. година, 2008. – 2012. година и 2012. – 2014. година. Тада смо дошли до следећег закључка:

„Уколико погледамо ове три студије случаја, као закључке можемо изнети следеће. Прво, бирачи су казнили само партије у влади у периоду између 2004. и 2007. године. Друго, оно што је кључно за наш рад, то је да је та влада имала убедљиво најбоље економске перформансе и поправљала је економско стање земље. Треће, јасно се може закључити да теза коју Бареро поставља да бирачи заиста воде рачуна о исходима економских политика у Србији није тачна, нити да партије на власти губе гласове. Видели смо да то некада јесте случај, некада није, али је јасно да се бирач-

ке одлуке не могу тумачити тако да су бирачи вођени економском логиком гласања.²⁵⁾

У овој студији надограђујемо истраживање у Србији са анализом економског гласања у периоду 2014. – 2016. година. У Србији су 2016. одржани још једни ванредни парламентарни резултати на којима је премијер Србије Александар Вучић као оправдање за изборе навео да тражи подршку грађана и пун мандат за наставак започетих реформи које су Србије учиниле политички и економски стабилном и да су након година пропадања успели да изведу Србију из рецесије и да су испред године динамичног раста.²⁶⁾

1. Влада Александра Вучића и избори 2016. године

Након избора 2014. године премијер Владе Републике Србије је био Александар Вучић (СНС), а Владу су чиниле осим коалиције окупљене око СНС-а и коалиција око СПС које су на изборима 2014. године освојиле 202 од 250 мандата.

Табела 13. Економски показатељи у Србији
у периоду 2014. – 2016.

Година	Инфлација (у %) ²⁷⁾	Раст БДП (у %) ²⁸⁾	Незапосленост (број незапослених) ²⁹⁾	Јавни дуг (у % БДП-а) ³⁰⁾	Зарада (нето у еврима) ³¹⁾
2014.	2,7	- 1,8	767 435	70,4	326
2015.	1,2	0,8	743 158	77	361

25) Видети више у: Boban Stojanović, „Da li birači u Srbiji „ekonomski“ glasaju?“, *Politički život*, br. 11, Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka, Beograd, 2014, str. 82

26) Boban Stojanović, „Socioekonomske teme u kampanji 2016. godine“, у: *Stranke i javne politike: izbori u Srbiji 2016. godine* (Ur. Zoran Stojiljković, Gordana Pilipović), Konrad Adenauer fondacija, Beograd, 2017, str. 71.

27) Извор података: Народна банка Србије <http://www.nbs.rs/internet/latinica/90/loi.html> (приступљено: 12.03.2017.)

28) Извор података: Народна банка Србије <http://www.nbs.rs/internet/latinica/90/loi.html> (приступљено: 12.03.2017.)

29) Извор података: Републички завод за статистику <http://www.stat.gov.rs/Web-Site/Default.aspx> (приступљено: 12.03.2017.)

30) Извор података: Народна банка Србије <http://www.nbs.rs/internet/latinica/90/loi.html> (приступљено: 12.03.2017.)

31) Извор података: Републички завод за статистику <http://www.stat.gov.rs/Web-Site/Default.aspx> (приступљено: 12.03.2017.)

Након прегледа економских индикатора, поредимо резултате избора 2012. године и резултате избора 2016. године:

Табела 14. Упоредни приказ избора у Србији 2014. и избора 2016. године³²⁾

Избори 2014.		Избори 2016.	
Изборни актери	Број мандата	Изборни актери	Број мандата
Александар Вучић – Будућност у коју верујемо (Српска напредна странка, Социјалдемократска партија Србије, Нова Србија, Српски покрет обнове, Покрет социјалиста)	158	Александар Вучић – Србија побеђује (СНС, СДПС, НС, СПО, ПС, ПУПС)	131
Ивица Дачић - „Социјалистичка партија Србије (СПС), Партија уједињених пензионера Србије (ПУПС), Јединствена Србија (ЈС)“	44	Ивица Дачић - СПС, ЈС - Драган Марковић Палма	29

Када погледамо резултате економских политика владе Александра Вучића која је трајала мање од две године видећемо да је инфлација опала, да је БДП био негативан (пре свега због великих поплава) 2014. године, а затим незнатно порастао у 2015. години. Број незапослених је формално смањен, али су чак и државни актери сумњали у поузданост ових података.³³⁾ Јавни дуг је наставио да расте, а у Србији је спроведен план фискалне консолидације за економски опоравак Србије од краја 2014. године са главним мерама смањења плата и пензија.³⁴⁾

Са друге стране, када погледамо резултате избора и број освојених мандата долазимо до закључка да су бирачи казнили партије на власти с обзиром на мањи број мандата које су коали-

32) Извор података: Републичка изборна комисија <http://www.rik.parlament.gov.rs> (приступљено 12.03.2017)

33) Фискални савет: Оцена Предлога закона о буџету за 2016. годину.

34) Видети више: Boban Stojanović, „Socioekonomske teme u kampanji 2016. godine“, у: *Stranke i javne politike: izbori u Srbiji 2016. godine* (Ur. Zoran Stojiljković, Gordana Pilipović), Konrad Adenauer fondacija, Beograd, 2017, str. 73 – 78.

ције око СНС-а и СПС-а освојиле на изборима 2016. године (са 202 на 160), међутим то је искључиво последица изборног система и тога што је значајно већи број изборних актера прескочио изборни праг па се мањи број мандата прелио ка највећим странкама као последице формуле расподеле мандата. Број гласова које су ове коалиције освојиле на изборима 2014. је био 2 221 527 гласова, док су 2016. године освојиле 2 293 537 гласова, тако да бирачи нису казнили лоше економске резултате Владе Александра Вучића. Ови подаци говоре да је настављен тренд да бирачи у Србији не воде рачуна о исходима економских политика и да партије на власти не губе гласове.

5. Закључак

Овај рад је представљао наставак истраживања концепта економског гласања. Након првог истраживања које се бавило Србијом (период 2003. – 2014.) у којем смо дошли до закључка да бирачи у Србији не гласају економски, односно да бирачи не воде рачуна о исходима економских политика решили смо да исти концепт компаративно истражимо у још две државе сличне историје и сличног политичког система. Резултати до којих смо дошли у овом истраживању јесте да бирачи у Републици Хрватској и Републици Црној Гори, за разлику од бирача у Републици Србији воде рачуна о исходима економских политика, односно да “економски гласају”. Јача потврда Барерове хипотезе и економског гласања је приказана у примеру Републике Хрватске када су бирачи на изборима 2007. године наградили партије из владе за добре економске показатеље и омогућиле им нови мандат, а онда их 2011. године казнили због лоших исхода економских политика. Нешто слабија потврда хипотезе је уочена у примеру Црне Горе.

6. Литература

Barreiro, Belen, „Explaining the Electoral Performance of Incumbents in Democracies“, in: *Controlling Governments: Voters, Institutions, and Accountability* (Eds. Jose Maravall, Ignacio Sanchez-Cuenca), Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

Dorussen, Han; Palmer, Harvey D., "The Context of Economic Voting: An Introduction", in: *Economic Voting*, (Eds. Han Dorussen, Michael Taylor), Routledge, New York and London, 2002.

Goati, Vladimir, *Izbori u Srbiji i Crnoj Gori od 1990. do 2013. i u SRJ od 1992. do 2003.*, Centar za slobodne izbore i demokratiju i Nacionalni demokratski institut za međunarodne odnose, Beograd, 2013.

Klingemann, Hans-Dieter et al, *Mapping Policy Preferences II Estimates for Parties, Electors, and Governments in Eastern Europe, European Union, and OECD 1990–2003*, Oxford University Press, Oxford, 2006.

Palmer, Harvey D.; Whitten, Guy D., „Economics, Politics, and the Cost of Ruling in Advanced Industrial Democracies: How Much Does Context Matter?“ in: *Economic Voting*, (Eds. Han Dorussen, Michael Taylor), Routledge, New York and London, 2002.

Павловић, Душан; Станојевић, Иван, "Понуда економских политика у изборној кампањи 2014. године", у: *Избори у Србији 2014. године: Политичка рокада* (Ур. Милан Јовановић; Душан Вучићевић), Институт за политичке студије, Београд, 2014.

Spasojević, Dušan, "Socio-ekonomske teme u izbornoj kampanji 2012.", u: *Javne politike u izbornoj ponudi: Izbori i formiranje vlasti u Srbiji 2012. godine* (Ur. Zoran Stojiljković; Gordana Pilipović), Konrad Adenauer fondacija, Beograd, 2012.

Spasojević, Dušan; Stojanović, Boban, "Ekonomske i socijalne politike u izbornoj kampanji 2014.", u: *Izborne ponude i rezultati – evropski izbori i izbori u Srbiji 2014. godine*, (Ur. Zoran Stojiljković, Gordana Pilipović, Dušan Spasojević), Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka i Konrad Adenauer fondacija, Beograd, 2014.

Stojanović, Boban, „Da li birači u Srbiji „ekonomski“ glasaju?, *Politički život*, br. 11, Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka, Beograd, 2014.

Стојановић, Бобан, „Партијски предлози јавних политика на изборима 2014. године“, у: *Избори у Србији 2014. године: Политичка рокада* (Ур. Милан Јовановић; Душан Вучићевић), Институт за политичке студије, Београд, 2014.

Stojanović, Boban, „Socioekonomske teme u kampanji 2016. godine“, u: *Stranke i javne politike: izbori u Srbiji 2016. godine* (Ur. Zoran Stojiljković, Gordana Pilipović), Konrad Adenauer fondacija, Beograd, 2017.

Stojiljković, Zoran, "Izborna odluka", u: *Zašto glasam, kako glasam, ako uopšte glasam* (Ur. Zoran Stojiljković), Fondacija Friedrich Ebert, Beograd, 2012.

Tucker, Joshua A., *Regional Economic Voting: Russia, Poland, Hungary, Slovakia, and The Czech Republic, 1990 – 1999.*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

Internet izvori:

Hrvatska narodna banka <http://www.hnb.hr>

Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske

<http://www.izbori.hr/ws/index.html>

Centralna banka Crne Gore

http://www.cb-cg.org/index.php?mn1=statistika&mn2=realni_sektor

Ministarstvo finansija Crne Gore

<http://www.mf.gov.me/rubrike/drzavni-dug/130711/Analiza-odrzivosti-ja-vnog-duga.html>

Републичка изборна комисија Републике Србије <http://www.rik.parlament.gov.rs>

Trading Economics <http://www.tradingeconomics.com>

Републички завод за статистику Републике Србије <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

Народна банка Србије <http://www.nbs.rs/internet/latinica/90/ioi.html>

Boban Stojanović

University of Belgrade

Faculty of Political Sciences

Boban Stojanovic

ARE VOTERS VOTING
“ECONOMICALLY” – SERBIA,
CROATIA, MONTENEGRO?

Abstract

This paper is a continuation of previous research of economic voting in Serbia . In this paper we tested the motives of the election decisions when the voters vote on elections. We ask the question whether the voters in Serbia, Croatia and Montenegro vote economically? Economic voting assumes that voters make decisions based on the results of economic policies. We use five indicators based on which we measure the results of economic policies. In Croatia and Montenegro we tested past three election cycles, while

in Serbia we tested last elections, which represents a continuation of our previous research. After the analysis of economic indicators and election results, we conclude that voters in Croatia and Montenegro vote economically as opposed to voters in Serbia.

Keywords: voting, economic voting, economic policy, election results, voting choice

* Овај рад је примљен 07. 04 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11. 05. 2017. године.